

בעזה"י

אוצר החכמה
ספר

1234567

1234567

1234567

אמר רבי אלעזר

1234567

לזכרו ולע"נ של

הגה"צ רבי אלעזר ווערבעלאווער זצ"ל

אוצר החכמה

שבסוף ימיו היה רב

וראש ק"ק פענזא יצ"ו, רוסיא

כולל שני חלקים

חלק חידושים וביאורים על סוגיות הש"ס

חלק חידושים על התורה

שנת תש"ס לפ"ק

קרית ספר יצ"ו

מאיר קסלר

רב ואב"ד מודיעין עילית

1234567

רחוב אור החיים 17

קרית ספר

אוצר החכמה

בס"ד

בא לפני הרב החשוב רבי ... שליט"א ותלמודו בידו, שהעלה על הכתב ענינים ובאגדה וניכר שטרח הרבה מתוך עמלות ויגיעה, עד שנתקבצו הרבה ענינים לספר.

וקראו "אמר רבי אלעזר" ע"ש מורו ורבו הראשון, כשהיה בגלות רוסיה, הרב אלעזר ווערבלאוו זצ"ל מהעיר טלז, שהיה מהיחידים ששתלם הקב"ה במקום החשוך הזה כדי להאיר חשכת הגלות באור התורה, שלמד בת"ת דקעלם אצל מורו ורבו הגה"צ רבי דניאל מובשוביץ זצוק"ל.

והיה מקבץ כמה תלמידים בעיר מוסקבה ועוסק עמהם בלימוד הגמרא וגלו אח"כ גלות אחר גלות ללמוד תורה בישיבות הק'. ואחד מהם הוא המחבר הנ"ל שהוא פאר ממש ביגיעתו בתורה וביראת שמים שחופפת עליו.

ובמה נכבד היום בהגלות אור תורה זו, וממנו ילמדו רבים וטובים, שבכל מצב ותנאי ובכל מקום, נותן התורה נותן האפשרות והיכולת להגות בתורתו, ואין צריך אלא רצון אמיתי. והנני לברך את הרב המחבר שיזכה להמשיך לשבת באהלה של תורה לאורך ימים ושנים, מתוך מנוחה והרחבת הדעת, ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות על ישראל שלום.

אוצר החכמה

הנ"ל

המאמר נכתב על ידי
המחבר הנ"ל

*הודפסו לפי סדר קבלתם

שלמה זלמן אולמן
בית הוראה זכרון מאיר
בראשות מרן הגר"ש וואזנר שליט"א
ודיין ומו"צ ק"ק קרית ספר

בס"ד

הגה' הרב הנכבד ונעלה, כמוה"ר ... נ"י מהיושבים בישיבה של תורה בעיה"ק קרית ספר ועמל
ויגע ועלה בידו ביאורים ובירורים בכמה ענינים ונפשו איותה ויעש לזכות אחריו, מיגו
דוכי לרבו המובהק אשר הי' דר במדינת רוסיא כל השנים בב' הרב הג"מ ר' אלעזר
וערבלאו זצ"ל אשר הי' חניך הת"ת דקעלם ועבד עבודת השי"ת בתורה בהתמדה
ובתפלה, במסירות נפש. וגם העמיד תלמידים וביניהם מיודעינו הרב ר' ... נ"י הנזכר, ועל ידי
מוה"ר ר' ... נ"י ידענו את כוחו של הרה"צ ר' אלעזר זצ"ל. וממנו נשאר לו מעט חידו"ת, ורוצה
להדפיסם למען לתת לו יד ושם בהיכל ר' ויזכה מוה"ר הרב ... נ"י לגמור מעשהו ויפוצו
מעיינותיו חוצה. ויוסיף עוד כהנה וכהנה כעזהי"ת.

כ"ד הכותב בכבוד התורה

אדמו"ר זצ"ל

אדמו"ר זצ"ל

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

אמר רבי אלעזר בעילום שם עמוד מס': 7 הודפס ע"י אוצר החכמה

אוצר החכמה

הקדמה

אוצר החכמה

יתברך הבורא וישתבך היוצר על שכרוב רחמיו זיכני לסיים את הספר הזה לזכרו ולע"נ של האי גאון וצדיק רבי אלעזר ווערבעלאוו ז"ל שמסר נפשו על לימוד וקיום של התה"ק בתנאים קשים של רדיפת הדת ברוסיה. המציאות הנורא בו היה נתון ר' אלעזר לא השפיע עליו ולא דיכא את רוחו. הוא המשיך בעבודת ה' שלו — התמיד בלימוד התורה, התפלל, שמר על קדושת השבת והקפיד על הכשרות ולבסוף אף זכה והעמיד תלמידים. בין תלמידיו הייתי גם אני הקטן וזה מחייב אותי להכיר לו טובה ולעשות משהו לעילוי נשמתו. לכן החלטתי לכתוב את הספר הזה לזכרו ולע"נ. הרבה זמן חפשתי ולצערי הרב לא מצאתי אלא רק קטע אחת מחידושי. אותו הדפסתי בתחילת הספר, וכיון שכן אמרתי לצרף לזה ממה שחנני ה' קצת חידושים בהלכה ואגדה. והנה אם יש ביניהם דברים נכונים הכל נזקף לזכותו של רבי אלעזר זצ"ל. לכן קראתי שם הספר "אמר רבי אלעזר" כי הכל בזכותו.

אודה להי"ת מקרב לבי על כל חסדיו עמי ועל כל המתנת חנם שחנני — על שחזק ואימץ את לבי לשמור את התורה ומצוות ברוסיה ועל שהוציאני מבית עבדים בשלום בשנת תשמ"ט ויותר על הכל על שיכולתי לישב וללמוד את התה"ק בהרחבת הדעת במשך כמעט עשר שנים אח"כ. גם עלי להודות לשלוחיו הנאמנים, ראשית כל הנהלת ישיבה "אוהל שמואל" באה"ב בנשיאות כ"ק אדמו"ר מקשאוי שליט"א שקבלו אותי בחמימות אחרי צאתי מרוסיה. בישיבה הזאת למדתי במשך כמעט 5 שנים. עוד צריך להכיר טובה להנהלת כולל "אוהל מרדכי ויוכבד" ("בית שלום") בעיר קרית ספר שבא"י ולראש הכולל הרה"ג אהרן דוב פרוינד שליט"א שעזרו לי הרבה להמשיך בלימוד התורה גם אחר חתונתי.

וכאן מקום אתי להביע את תודתי מעומק הלב לזוגתי החשובה מרת רבקה שתחיה. על עזרתה ומסירות נפשה כי היא משתדלת בכל כוחה לאפשר

לי ללמוד את התורה הק' מתוך הרחבת הדעת. יה"ר שיושפע עלינו מן השמים
 שפע של ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו ונהיה אנחנו וצאצאינו כולנו יודעי
 שמך ולומדי תורתך לשמה אכי"ר.

אחר כתבי את הספר ראיתי שבכמה דברים כוונתי למה שכתוב בספרים ובפרט
 בחלק אגדה. והסיבה לזה מסתמא כמו שהעולם אומרים כי המוח הוא
 הגנב, ומ"מ לא נמנעתי מלכתבם כי אולי כוונתי לזה מדעתי, והדן אותי לכף
 זכות ידונו אותו מן השמים לכף זכות.

אברהם

אח"ח 1234567

אוצר החכמה

קצת קוים לדמותו

התקופה

הסיפור המופלא הזה התחיל בשנת תשמ"ו ברוסיה בזמן שהחומה של ברזל עדיין עמדה בתקפה ושלטון הקומוניסטי עדיין התחזק להמשיך בקיומו.

באותה תקופה אין רב או מורה הוראה במאסקווא. חפשנו למי לשאול שאלות בהלכה ולא מצאנו. פעם אחת דברתי עם חברי והוא אמר לי פתאום בשורה משמחת שהוא נפגש בבה"כ הגדול שבמאסקווא עם ת"ח אחד — ראש קהילה של עיר פענוא שבקומק רוסיה ודיבר עמו על כמה ענינים נחוצים שהיו לנו באותו פרק הזמן ואמר לי בהתפעלות עצומה שמסתמא הוא אחד מת"ח המופלגים שנשארו עדיין ברוסיה, ושמו ר' אלעזר ווערבעלאוו [ז"ל], ואח"כ אמר לי שהוא הזמין אותו לביתו. התחלתי להשתוקק לראות אותו ושאלתי בשמחה אולי גם אני יכול להיות נועד שמה באותה פגישה הוא הסכים וכעבור איזה ימים נפגשתי עם ר' אלעזר בביתו של חברי.

בעיני ראיתי את הנס הנפלא הזה — יהודי זקן מלא וגדוש בתורה ויראת שמים ברוסיה של תשמ"ו — כעבור של שבעים שנה של גלות רוסיה הקומוניסטית — יהודי שכל דיבור שלו זה תורה או זכרונות מגדולי תורה שהוא הכיר בעודו בחור ישיבה בליטא. ביקשנו ממנו לומר איזה שיעור בגמרא, שאל אותי איזה גמרא אני לומד עכשיו, עניתי לו — מסכת סוכה. תיכף שאל ממנו אנדרוגינוס שיושב בסוכה אם צריך לומר ברכה או לו. אמרתי לו שזה ספק דרבנן כי אנדרוגינוס הוא ספיקא א"כ ברכה הוא ספק דרבנן ולהקל. השיב לי ולמה הראב"ד פוסק שצריך לברך. לא ידעתי מה להשיב על זה ושתקתי. ור' אלעזר התחיל את השיעור ואמר שכאמת זה מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד בהל' סוכה וישב את המחלוקת בתירוצו חריף כדרך של תלמידי חכמים. התפלאתי מאד — אנחנו עדיין לא ידענו איך לומדים גמרא ופוסקים בעיון וכל זה היה חדש בשבילי. ביקשנו אותו ללמוד אתנו — ר' אלעזר הסכים תיכף ואמר שרצונו ללמוד אתנו מסכת בבא מציעא. רק בתנאי אחד — שבשיעור לא יהיו יותר משלשה אנשים חוץ ממנו כי ללמוד עם הרבה הוא מתפחד. אנחנו הבננו אותו טוב. כבר באותה לילה הוא נסע בחזרה לפענוא ואני לויתי אותו בדרך. באוטובוס רציתי לשלם את הקרטיס שלו [זה

עלה אז בסכום קטן מאד] — ר' אלעזר סירב בתקיפות ואמר — שונא מתנות יחי'. התפלאתי מאד על הנהגה מוסרית זו [וככה נשנה גם אח"כ בכל פעם שרציתי לשלם בשבילו]. וכשלויתי אותו מאוטובוס עד לתחנה של רכבת ביקשתי אותו לספר לי על הישיבה שלו ועל הגדולים שראה ובכלל על חיים יהודיים שבליטא של אותו זמן. הוא התחיל לספר ואמר שהוא למד בישיבת טלו. ואח"כ עבר ללמוד לקעלם. מקעלם דיבר בהתפעלות עצומה. לפי דבריו ישיבה של קעלם קראו באותו זמן "קיבוץ" [ואולי על שם ששם נתקבצו מבקשי ה' ללמוד תורה ביחד] ולמדו שמה חמשים תלמידים מופלגים שכל אחד מהם כבר קיבל היתר הוראה. שיעור מוסר התמשך בקעלם שעה שלימה ולמדו אותו מעומד ובנגון מיוחד ידוע ועל שיעורים אלו אמר שכל פעם הרגיש את עצמו כאילו הוא נמצא בתוך הגן עדן. התקרבות מיוחדת הייתה לר' אלעזר אצל הראש ישיבה ר' דניאל מאוושאוויטש זצ"ל. שעות ארוכות היה משוחח אתו בסוגיות הגמרא העמוקות. כשדיבר מר' דניאל זצ"ל נתמלאו עיניו דמעה וכמעט שהתחיל לבכות אלא שהתחזק והמשיך לספר הלאה. עוד סיפר שהתנהגות תלמידים בקעלם הייתה מיוחדת במידות ובדרך ארץ נפלאים ולמרות זה כשקראו את הראש ישיבה לעלות לתורה קראו סתם ויעמוד ר' דניאל בן וכו' שהראש ישיבה לא רצה שיכבדו אותו יותר מתלמידים שבישיבה. אח"כ סיפר לי קצת על משפחתו. להורים שלו היו חמשה בנים כולם תלמידי חכמים מופלגים שלשלושה מהם היה כבר היתר להורות [והוא היה בכלל אותם שלשה] ואח"כ המשיכו בלימודם רק האח הגדול שלהם עבר לעסוק במסחר וזה אע"פ שאביהם לא היה תלמיד חכם אלא בעל הבית פשוט. וכמתרץ סיפר לי סיפור נפלא, שאביו היה חייל בצבא רוסי. היה זה בזמן המלחמה הראשונה העולמית — מצב הכלכלי היה אז ירוד מאד ובפרט בישיבות שתלמידיהם היו כמעט מתים מרעב אז פנה הח"ח זצוק"ל אל אביו וביקש ממנו לעבור גבול ולבוא לאסטרייך שהיו שם הרבה יהודים ב"ב כדי לקבץ איזה סכום בשביל בני ישיבה. וכשאביו מלא בקשתו במסירות נפש והביא את הסכום הדרוש ברך אותו הח"ח ז"ל שכל בניו יהיו תלמידי חכמים בזכות זה. וברכתו נתקיימה.

בעבור איזה שבועות ר' אלעזר חזר למאסקווא והתחיל ללמוד אתנו כהבטחתו. מידי יום ביומו למדנו מסכת בבא מציעא, למדנו את הפשט ואח"כ שמענו שיעור

מר' אלעזר על הסוגיא אבל עוד יותר הייתה לנו תועלת מסיפורים שלו שע"ז נתהווה כמו גשר חי בינו לבין דור הישן שלא ראינו אותו. אז שמענו ממנו סיפור נפלא איך היה ניצול בניסי ניסים משואה האיומה. זה קרה בערב שבת אחד — התחיל הוא לספר הייתי לומד אז בישיבת קעלם ופתאום השתוקקתי לראות את הורי שגרו בטלז. הכנסתי לחדרו של ראש ישיבה וביקשתי ממנו רשות לנסוע. ר' דניאל נשק אותי במצח ואמר — לך לשלום, בני. נסעתי לטלז והייתי שם אצל הורי. ביום הראשון בדרך מבית"כ שמעתי פתאום רעם מהפצצות. נכנסתי בבהלה לדירה שלנו — אף אחד לא היה בבית חוץ מאת הקטן שלי שלמד באותה שעה גמרא. שאלתי אותו מה אתה עושה — צריך לברוח, להשאיר כאן הוא סכנה. ענה לי בניחותא כי הוא ישאר כאן עם הגמרא. כך זוכר אני אותו בפעם האחרונה הגמרא פתוחה לפניו והוא יושב ולומד בהתמדה מבלי להתפעל ממה שנעשה סביבו. הלכתי רגלי לכיוון של גבול לאטוויא. כך כשהלכתי איזה ימים כמעט בלי הפסק הרגשתי שאני לא יכול להמשיך הלאה בגלל העייפות, ישבתי על הקרקע והתפללתי אל ה' ית' שיקרה לי איזה מכונית כי ללכת הלאה רגלי לא היה בי כח. פתאום ראיתי את הגוי לאטווי שנסע בדרך באופניים. נתקרבתי אצלו וביקשתי למכור לי את האופניים שלו. הוא אמר לי שצריך לשאול את בני ביתו. כעבור כמה דקות חזר ומכר לי את האופניים. כך נסעתי באופניים עד תחנה של רכבת. היהודים שהיו על הרכבת אמרו לי שהיא נוסעת לרוסיה. כך נסעתי ברכבת עד העיר פענזא ושמה נשארתי לגור עד היום. ואם אני נשארת בקעלם — הוסיף, אז לא הייתי יכול לברוח כי הישיבה הייתה ממש על הגבול של גרמניה ואף אחד לא נצול משם.

למדתי עם ר' אלעזר שבוע או קצת יותר. אח"כ הוא נסע בחזרה לעירו. ראיתי אותו אח"כ איזה פעמים כשהוא בא לסדר גיטין במאסקווא. אגב, בשום פעם לא נטל שכר העבודה של סידור הגט רק על ההוצאות שהיו לו בדרך. בכל פעם שהיה נפגש אתנו היה מתאנח ואומר שפענזא — זה מדבר שממה ושאין עם מי לדבר שם דבר תורה ורק אתנו הוא מרגיש קצת שהוא חי. סיפר לי פעם איך הוא רכש את הסט של רמב"ם — פעם קרה והוא נפגש עם יהודי אחד שעישן סיגריה. פתאום ראה שסיגריה שלו נעשה מנייר עם אותיות של לשון הקודש. שאל אותו מאיפה יש לך נייר כזה. הלה ענה לו שבביתו יש הרבה נייר כזה ור' אלעזר הלך לביתו וראה שזה סט של

הוצאת החכמה

רמב"ם. קנה אותו ממנו בדמים יקרים כי הנייר היה יקר ברוסיה בימים ההם. כך רכש את הרמב"ם ובאותו מקום שהיו חסרים דפים היה סימן שבעל הבית הקודם עיין באן סיגריה, אבל ש"ס היה לו בשלימות ואותו למד בהתמדה כל ימיו. [כך שמעתי ממנו שסיים את הש"ס בגיל עשרים בהיותו בחור בקעלם]. כעבור איזה חדשים בא עוד הפעם למאסקווא ומסר לנו שעורים במסכת קידושין — למדנו אתו בערך שלש שבועות. על השבתות נסע חזרה לפענזא. כי הוא היה שם הכל — הרב והשו"ב והחזן — אף אחד בלעדו לא היה יכול להיות שם ש"ץ. ככה נסע כמה פעמים שש עשרה שעות לפענזא וחזרה ביום ראשון למאסקווא והכל כדי להרביץ לנו תורה — ולא לקח ממנו אף פרוטה בעד הלימוד.

אמרתי לו שרצוני לצאת מרוסיה כדי ללמוד בישיבה. ענה לי בהתרגשות — נו. אתה יכול ללמוד כאן אתי תסע לפענזא ואני אלמוד אתך. אבל אני החלטתי כבר לצאת. זוכרני שלפני יציאתי דיברתי אתו בפעם האחרונה — הוא נשק אותי בהתרגשות וברך אותי שהכל יהיה בסדר. כבר בהיותי בישיבה באמריקא שמעתי שהוא נפטר פתאום בי"ב בטמוז. זה היה בקיץ תשמ"ט. אני זוכר אותו כך כמו שראיתי אותו בפעם האחרונה — יהודי צנוע ועדין שחיו היו מלאים בצרות ונסיונות — אותו דמות לא ישכח ממני לעולמים. אכ"ר.

מכ"י של

הגה"צ רבי אלעזר ווערבעלאוו זצ"ל

אוצר החכמה

הערות

בענין שחרור עבדים

הגה"צ רבי אלעזר

העבד לא נעשה שליח לקבלה מ"מ הרי מצד זיכוי של רבו ישתחרר דהא לרשב"א עסקינן דס"ל דזכות הוא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות ובאופן הזכיה הרי כתב רש"י (ביבמות קיט:) שהבעל עושה שליח לקבלה ומזכה גט לאשתו שם לענין המזכה גט לאשתו במקום יבם, וכן פ"י רש"י (בגיטין ט.) ד"ה יחזור עיי"ש, והכי אנו רואין שגם בעבד אופן הזיכוי כן.

אמנם בכדי לפרש דברי התוס' צ"ל כן דהנה לרבנן דר"מ דס"ל דזכות הוא לעבד שיוצא לחירות ושלא מדעתו משתחרר ע"י אחרים זהו דוקא שלא מדעתו אבל בע"כ אם העבד עומד וצוות גם לרבנן לא מהני וכמו שכתבו כאן בתוס' כל זמן שאינו מוחה וכן הוא ברא"ש ורוב פוסקים וכמו שפסק בשו"ע (יו"ד סי' רס"ז סעיף מ"א) דהלכה כרבנן אבל אם העבד מוחה אינו יוצא לחירות, ואף אם בנתינה לידו מהני אפי' בע"כ וכמו באשה דמדאורי' מתגרשת אפי' בע"כ בין באשה בין בעבד וגם בשליחות דאיתא בעל כרחיה (גיטין י.) זהו דוקא ע"י נתינה לידה אבל לא ע"י זכיה אם העבד עומד וצווח לא מהני וגם בשליח לקבלה שמתגרשת בלא נתינה לידה אם היא אומרת לשליח לקבלה התקבל לי גיטי

קידושין (כג:) תוס' ד"ה מהו וכו' יש מפרשים דהכי קמיבעיא לי' וכו' דכי לא א"ל לקבל גיטו ובא ומקבלו פשיטא לן דמהני דאמר' במתנית' ובשטר ע"י אחרים, אבל אמירתו שאמר לו לך וקבל גיטי שמא מגרע גרע לפי שבא מטעם שליחות עכ"ל פ"י זה הוא ג"כ לפי' רש"י דכתב בלשונו וע"י אחרים דקאמר וז"ל שיזכה לו רבו גיטו ע"י אחרים ע"י פ"י דאז מהני זכיה ע"י אחרים. אבל אם העבד עושה שליח לקבלה צ"ל ג"כ דאפשר שאמירתו מגרע גרע, ויש להקשות טובא חדא למה לא פירשו במה יזיק אמירתו ועוד אם אמירתו לא מהני משום שאין העבד יכול לעשות שליח לקבלה, הרי אמירתו של האדון שצריך לומר לשליח לקבלה זכי בגט זה לעבדי פלוני וכמו בשליח לקבלה באשה שצריך הבעל לומר לשליח אתה פב"פ זכי בגט זה לאשתי פבת"פ ובקבלתך גט זה תהיה מגורשת בו אשתי ממני מעכשיו ונוסח זה הוא מוסכם מכל הפוסקים כמו שהביא בקו נקי בסדר שליח לקבלה סעיף י"ז בשם שו"ת דברי אמת עיי"ש וכן ע"כ יאמר כן לזכות הגט לעבדו, וא"כ נהי דמצד אמירתו של עבד לא מהני לו להשתחרר מ"מ הרי יש בו פעולת מעשה הזכיה מצד רבו ואף שמצד אמירתו של

דרשב"א כרבנן ס"ל דזכות הוא לו ולא שייך כאן למ"ד חוב הוא לו.

ולפרש דבריהם נלפע"ד כך דמה שכתבו בתוס' שהעבד צריך לעשות שליח לקבלה שליחות הזו אינו צריך דוקא שיהיה השליחות ע"י העבד דגם אם האדון יעשה זכי לעבד גם זה יהיה שליח לקבלה מהעבד והוא כמו שהעבד עשאו שליח לקבלה כמו שכתב רש"י (גיטין ט:): ד"ה יחזור בתוך דבריו וז"ל דאנן סהדי דניחא לי' דנהוי האי שלוחו להכי וזה כל זמן שאין העבד מוחה ולא בע"כ, ומה שכתבו בתוס' ולמ"ד דחוב הוא לו רצו לומר כיון דהעבד צריך לעשות שליח לקבל גיטו מתוך דברי הרשב"א אף בשטר ע"י אחרים גם מצי סבר אפי' כר"מ דחוב הוא לעבד שיוצא מתחת י"ר לחירות ולא כמו שכתבו רש"י ותוס' מעיקרא דס"ל כרבנן דר"מ, משום שהעבד צריך לעשות שליח לקבלה מדעתו הרי גם לר"מ מדעתו מהני ע"י אחרים כדאיתא בתחילת הסוגיא דאי מדעתו אף ע"י אחרים מהני, ואעפ"כ אפי' סבר הרשב"א כר"מ יש שלש מחלוקות בדבר דבשטר רשב"א פליג על ר"מ דעל ידי עצמו לא ובכסף דאמרי רבנן ע"י עצמו רשב"א פליג דאמר אף בשטר ע"י אחרים ורבנן פליגי על ר"מ בכסף ע"י עצמו דלר"מ ע"י עצמו לא דאין קנין לעבד בלא רבו ולרבנן בכסף ע"י עצמו ס"ל דיש קנין ובזה דברי התוס' מובנים היטב בע"ה.

ומיהו צד השני ב"או דילמא" שכתבו בתוס' וז"ל א"ל בשטר ע"י אחרים דקאמר רשב"א לאו מטעם

במקום פלוני ונתנו במקום אחר פסול (גיטין סה.) וכן פסק הרמב"ם (ה' גירושין פ"ט הל"ד) ובשו"ע (אה"ע סי' קמ"א סעיף מ"ט), ולא כר"א, והטעם כמו שפי' רש"י משום קפידה עיי"ש, ולכן יובן בזה דברי התוס' כיון שאם מוחה העבד לא מהני הזכי לכן אם לא אומר העבד כלום ורבו מזכה לו ע"י אחרים הגט מהני קבלתו אבל אם העבד אומר לשליח לקבלה לך וקבל גיטי הרי גילה דעתו שאינו מוחה דוקא אם הוא בעצמו ע"י שליחותו ישתחרר ולא ע"י זיכוי של רבו והרי הקפדה זו ג"כ מחאה הוי ובשלמא אם העבד לא יאמר כלום תלינן שבכל אופן ניחא לי' להשתחרר אבל באמירתו מיגרע גרע שמגלה דעתו הקפדה להשתחרר ע"י שלוחו דוקא ומשו"ה בעי רבה דלא מהני אם העבד עושה שליח לקבלה או לא שאינו מגרע גרע אמירתו ויכול לעשות שליח והדר פשטא רבה דגמרי' לה לה דמהני שליחותו והתמלא רצונו של העבד להתגרש ע"י שלוחו ואין אמירתו מזיק בזה כלל.

יש מפרשים דהכי קמיבעיא לי' מהו וכו' בתורת שליחות כלומר צריך שהעבד יעשה שליח לקבל גיטו משום דגמר לה לה מאשה ולמ"ד זכות הוא לו יכול לקבל גיטו שלא מדעתו כל זמן שאינו מוחה וקשה כיון דהעבד צריך לעשות שליח לקבלה מה לי שאינו מוחה הרי לא עשה שליח לקבלה ועוד מש"כ ולמ"ד חוב הוא לו צריך לעשות מדעתו ואם עומד וצוח לא מהני קבלתו קשה מאוד שהרי הכא לרשב"א איירי הרי כתבו ברש"י ותוס'

אמר

רבי אלעזר

ט

שליחות משום דלא דמי לאשה וכו' וא"כ בשטר ע"י אחרים דקאמר היינו אפי' עומד וצוות כיון דאינו מטעם שליחות, צריך להבין טובא כיון דלאו מטעם שליחות קאמר רשב"א ואפי' עומד וצוות ואין נפק"מ בין למ"ד זכות הוא לו או חוב הוא לו והאיך מזכה לו ע"י אחרים כיון דחוב הוא לו ואין חבין כו' ואפילו אם זכות הוא לו הרי כתבו מקודם דאין מזכין לו כשהוא מוחה, בשלמא בכסף ע"י אחרים לר"מ דמהני אפי' בע"כ זהו רק מטעמא דאביי או מטעמא דרבא אבל בשטר ע"י אחרים האיך מהני אם עומד וצוות, וא"ל ע"י אחרים דקאמר רשב"א היינו ע"י שליח להולכה, זה אינו שהרי זה בתורת שליחות מיקרי, ועוד לרשב"א דס"ל דלא אמרינן גיטו וידו באין כאחד גם ע"י שליח להולכה לא מהני שהרי הוא במקום המשלח קאי ולא מיקרי רשות אחר והוי כמו שמקבל גט מיד רבו, או כמו שהיו שניהם של איש אחד, עיין ברש"י שם.

ובכדי לבאר דבריהם שכתבו כיון דלאו מטעם שליחות אפי' עומד וצוות מהני קבלתו ע"כ צ"ל דרשב"א כרבנן ס"ל דזכות הוא לו דאי כר"מ דחוב הוא לו האיך מזכה לו הגט הא אין זכין בע"כ כמבואר בב"ב (קלח). אם זוכה ע"י אחר וצוות מעיקרא לכו"ע לא קנה, והדבר פשוט, שבדרכי הקנינים לבד שעושה מעשה הקנין צריך רצון מאת המקנה והקונה ובצוות מעיקרא מעולם לא היה דעתו לקנות, זהו דווקא התם במתנה שצריך דעתו אבל גיטין ושחרורי עבדים

דבעל כרחייהו מתגרשים יבמות (ק"ב:) ובגיטין (י.) ומשום זה כתבו בתוס' שם ד"ה בשליחות דיש חידוש שהיה אפשר לומר כיון דבעבד ואשה איכא שליחות בע"כ הוי אמינא דאין יכול לחזור כיון דבא ליד השליח כאילו בא לידה דמי כיון דאינם יכולים לעכב עיי"ש. ובפירושו כתבו בתוס' ערכין (לב.) ד"ה מדאיצטריך לרבא דס"ל דנתינה בע"כ לא הוי נתינה מדאיצטריך להלל לתקן לחוש מעושיין בלשכה ש"מ נתינה בע"כ לא הוי נתינה כתבו שם בתוס' דמדייק רבא דאי נתינה בפניו בע"כ הוי נתינה למה ליה להלל לתקן הא יכול לזכות לו ע"י אחר במעות ורב פפא לא ס"ל האי סברא עיי"ש, והנה סברת רבא ללישנא קמא שאם היה צריך דעתו של קונה אין זכין לו בע"כ אבל אם מהני בע"כ בנתינה בפניו אפשר לזכות שלא בפניו אפי' בעל כרחו, וזהו פירושו של ה"ש מפרשים דאי מטעם שליחות קאמר רשב"א יכול גם רבו לעשות בעבורו שליח וכמו שכתב רש"י (ביבמות ק"ח:) בעי מניה רבא מרב נחמן המזכה גט לאשתו במקום יבם פי' רש"י שם וז"ל שעשה שליח לקבלה וזיכה לה ע"י שליח שתתגרש מעצמה עיי"ש. לפי"ז אם רבו מזכה ע"י אחר הגט לעבדו הוי כמו שהעבד עשה שליח ורש"י (בגיטין ט:) הנ"ל ד"ה יחזור, אבל אם לא מתורת שליחות מצי לזכות לעבדו הגט אפי' עומד וצוות כסברת התוס' בערכין שם כיון שיכול בפניו ליתן לו הגט בע"כ ולא צריך דעתו יכול לזכות לו ע"י אחר אפי' בע"כ שהוא עומד וצוות.

בע"כ לא מהני והוא מוסכם לכל הפוסקים עיי"ש.

אמנם ראיתי בביאור הגר"א ז"ל (סי' הנ"ל ס"ק פ"ד) וז"ל וכן כתב הרא"ש וכ"ה בתוס' בד"ה מהו שיעשה וכו' וכ"כ הר"ן וכו' אבל הרשב"א שם מפקפק בדבר זה וכתב שדעתו שאפי' בע"כ ממש ול"ד לממון דאינו מועיל ועוד טעמים אחרים עיי"ש, ובאמת נראה שגם רש"י ס"ל כן ע"ש רש"י ותוס' (גיטין י. ד"ה בשליחות בע"כ) תמצא דלפי' רש"י לרבנן דס"ל זכות היא לא מהני לזכותו אפי' בע"כ עיי"ש.

והנה לענין אשתו הנאסרת לבעלה או מומרת שהביא הרמ"א (בהג"ה אבה"ע סי' קמ"ז) כיון דזכות הוא לה יכול לזכות לה הגט בלא ידיעתה אבל יש מחמירין זהו המהרי"ק שחש לדעת הרי"ף דלא מהני ועי' בפתחי תשובה בשם הפנים מאירות וז"ל דאפי' לדעה זו דוקא באינה לפנינו ואינו יודע אם האשה תקבל הגט מדעתה או לא אז אמרינן דמסתמא זכות הוא לה משא"כ אם היא לפנינו וצוהקת שאינה רוצה לקבל גט דודאי אינה מגורשת ע"י אחר וכן הביא בשדי חמד (מערכת אישות סי' ד' אות כ"ב) בשם בעל שבו"י (ח"א סי' כ"ב) שאין זכין בע"כ אע"ג דמצוה קעביד עיי"ש.

ולדברי האחרונים האלה יש להביא ראיה ברורה מהירושלמי הובא בתוס' (גיטין יא: ד"ה גיטי נשים וכו').

ועוד יש להביא ראיה ברורה מגיטין (כא.) ואמר רבא וכו' דבדוחק משני הגמ' דאשכחן שליח לקבלה רק באופן שהאב

ואין להקשות הא לרשב"א אחרי דס"ל דלא אמרינן גיטו וידו באים כאחד א"כ האיך בפנינו יכול לשחררו ואם נאמר משום שיכול לשחררו בכסף ע"י אחרים אין זה בע"כ שהרי הוא תלוי בדעת האחרים, ואפשר שיכול רבו ליתן כסף לאחרים במתנה ע"מ לשחרר עבדו, ומיהו יותר פשוט לשמואל דאמר (גיטין לח:) המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שיחרור להתירו בבת חורין והלכה כשמואל וכמו שפסק הרמב"ם (הלכות עבדים פ"ח הי"ג), דע"י הפקר מפקיע ממונו ממנו וזכה העבד את עצמו ולהפקיע איסורו לבת חורין שצריך גט שיחרור אז לכו"ע גם לרשב"א מהני נתינה בידו הגט שהרי לענין ממונו הוא יצא לחירות ויש לו יד.

עוד בפירוש ופי ענים בסוף מס' קידושין שם מביא בשם הירושלמי שיכול רבו ליתן כסף לאחר משלו כדי להוציא לחירות ומדמה ל' לשטר מה שטר מרבו לאחר אף כסף מרבו לאחר עיי"ש, ולכן כיון שיכול לגרשו בע"כ ואין העבד יכול לעכב גם יכול לשחררו בשטר ע"י אחר אפי' עומד וצווח, ובתר דבעי הדר פשטא כאשה שהעבד ג"כ יכול לעשות שליח לקבלה או רבו עושה לו שליח לקבלה והוי כמו שהעבד עושה השליח כמו שכתב רש"י (גיטין ט:) הנ"ל דאנן סהדי דניחא ל' דנהוי שליח להכי ועומד וצווח לא מהני דאין זכין לאדם בע"כ וכמו שפסק בשו"ע (יו"ד סי' רס"ז סעיף מ"א) וכתב הש"ך (שם בס"ק מ"ג) דבשטר לכו"ע

מקבל גט לבתו קטנה ועי' בתוס' (שם ד"ה שכן).

הרי יכולים לומר דמשכחת שליחות לקבלה במומרת או בנאסרת על בעלה דמהני לזכות בע"כ שהרי בזיווי הרי זה שליח לקבלה כרש"י ביבמות הנ"ל.

ולרש"י והרשב"א דבעבד מהני לרבנן לזכות בע"כ דנימא דס"ל כסברת התוס' לרבא בערכין הנ"ל זהו דוקא ללישנא קמא אבל ללישנא בתרא גם

רבא ס"ל כרב פפא נגד סברה זו ועוד מה שפסק בשו"ע אבה"ע הנ"ל כרבנן אבל אם מוחה אינו יוצא לחירות וכתב שם בש"ך שהוא מטעמא של רבא משום דקבלת אחרים גרמא לו, ולכן אין לומר דסברת רש"י והרשב"א משום סברת התוס' בלישנא קמא ואם כן רבא בעצמו דאמר קבלת רבו גרמא לו לא מהני בשטר ע"י אחר האיך אמר בלישנא קמא סברא זו הרי רבא בעצמו לא ס"ל סברא זו כדברי הש"ך.

